

Historisk
tilbakeblikk

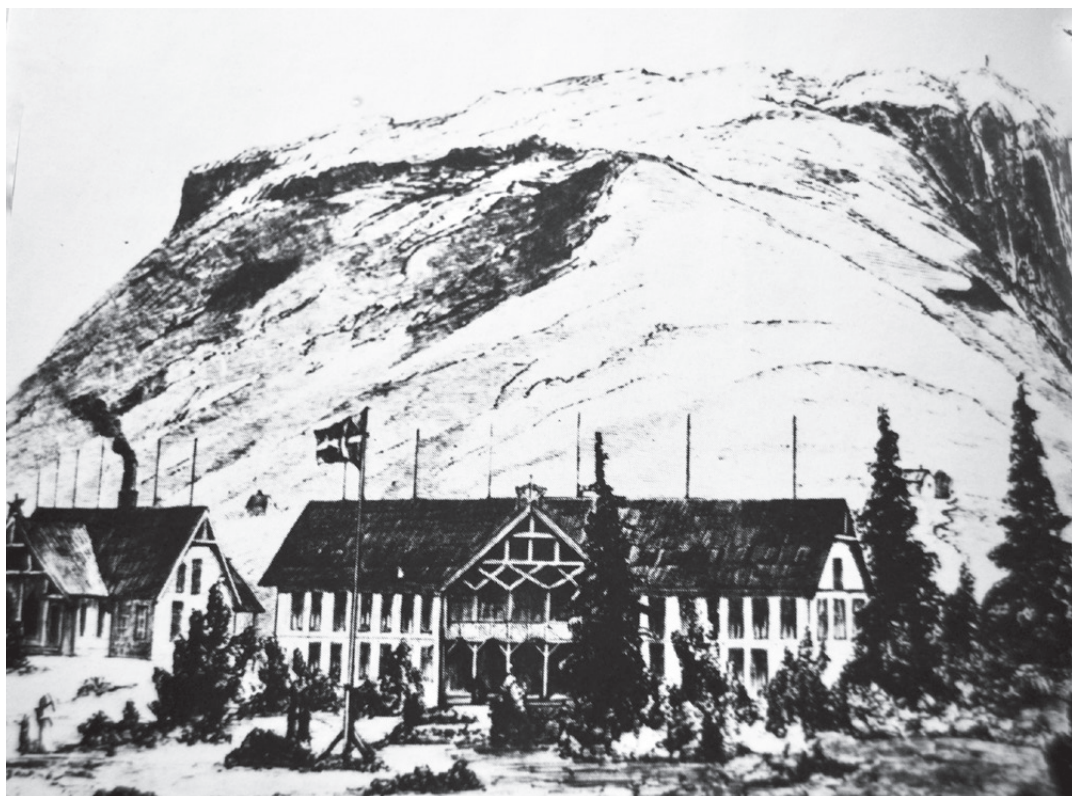

Sanatoriet

- landets første høyfjellshotell i 1876

Er det to som virkelig kjenner historien til hvordan det hele startet må det være forfatteren av boka "125 år under Skeikampen" Ivar B. Blekastad og tidligere direktør på Gausdal Høyfjellshotell, Andreas Smith-Erichsen. Det er en fornøyelse å høre de to fortelle levende og engasjert om hvordan det hele startet på "Skeidsætrene" for 140 år siden.

Åse Kari Gravråk

Dette bildet er det første vi kjenner av sanatoriet. Det ble offentliggjort i Illustrert Tidende i København november 1876.

- Sanatoriene i Alpene var grunnlaget for sanatoriet på Skeikampen, for på midten av 1800-tallet var det ikke uvanlig at nordmenn reiste til Alpene for å rekreasjon seg med frisk fjellluft og mosjon. Da var det at noen intellektuelle menn kom sammen og tenkte at i all verdens rike, hvorfor reise halve jordkloden rundt da vi har mer enn nok av frisk luft, fjell og vidder i vårt eget land? Dette må vi da klare vel så bra sjøl.

Andreas er godt i gang med historien så snart vi har fått ristet av oss snøen og satt oss ned.

Carl Michelet, Dr. Greve, og Thore fortære meg

Det var spesielt tre markante skikkelser som fikk sanatorie-planene realisert; jurist og politimester Carl Michelet fra Kristiania, dr. Mathias Sigwart Greve fra Hamar, og sist men ikke minst den handlekraftige

godseieren fra Hedmarken Thore Bjerke, bedre kjent som Thore fortære meg. Han var også godt kjent med seterliv i fjellheimen etter mange år som kveghandler både i Oppland og Hedmark.

Her skal det faen fortære meg stå!

De brukte litt tid på å diskutere hvor de skulle bygge sanatoriet, det var naturligvis mange hensyn å ta. Men Skeikampen, eller "Skeidsætrene" som stedet det ble kalt på den tida, kom tidlig opp som et alternativ. Og da ble det befaring på hest fra Sjøsetra til Veslesetra for å finne det beste stedet. Nå verserer det ulike historier om hvordan den endelige beslutningen ble tatt, men Andreas påstår ganske bestemt at det var følgende som skjedde;

- Da de kom ridende over ved "Skeidsætrene" skal Tore fortære meg ha stoppet alle i følget, tatt den lange stokken

sin som han alltid hadde med seg og plantet den ned hardt ned i bakken før han slo ut med armene og ropte "her skal det faen fortære meg stå"!

Andreas og Ivar humrer og ler, prater i ett og drikker kaffe. De korrigerer hverandre rett som det er med årstall og detaljer. Ivar Blekastad fortsetter med at Thore Bjerke gikk ut i verden i konfirmasjonsalderen med 7 ½ skilling i lomma. Lese og skrive kunne han ikke, men han var fenomenal i hoderegning og husket alt. Og som oppkjøper av smør, ost og fe, slo han seg opp og eide etter hvert flere storgårder. Hver gang Thore bestemte seg for noe sa han alltid "fortære meg", herav tilnavnet.

Personalbrakke fra Oslo

Sommeren 1875 var 120 bygningsarbeidere i sving på Skei, og målet var at sanatoriet skulle stå ferdig et år senere med 200 senger. Når vinteren kom og setrene stengte for overnattingsmuligheter for arbeiderne, ble det raskt bestilt en ferdigbrakke som ble frakta fra Oslo, for de måtte jo ha et sted der de kunne spise og sove.

- Det var "Norges første ferdighus", sier Andreas. Og det huset har faktisk blitt brukt som kokkebolig helt frem til nå nylig. Det er det brune lille huset som står nedenfor bygget som på åttitallet var Skeitreffen Disco.

Ivar skyter inn at dette brune huset er automatisk freda da det er mer enn hundre år gammelt.

Fokuset var å få folk i form

Åpningsdagen 1. Juli 1876 kom det 100 gjester til Norges første sanatorium, og i løpet av sommeren kom antallet opp i 190, en flyng start kan vi vel trygt si. Et nettverk av leger rekrutterte gjester, men bokhandlere ble også brukt som en markedskanal der brosjyrer fra sanatoriet ble lagt ut. Annonsering i aviser og oppslag i ukeblad var også mye brukt.

Ivar forteller at fokuset var hele tiden å få folk i bedre form. Forurensningen i Oslo og flere storbyer var markant på denne tida da folk fyrte med kull, noe som forårsaket fryktelig dårlig luft. Folk var slappe og hadde blodmangel.

- Bleksott var ikke uvanlig på den tida, avbryter Andreas.

Jeg spør hva bleksott egentlig var for noe og får kjapt svar:

- Ja da var du itte akkurat bron!

Med tog, båt og hest

De fleste sanatoriegjestene kom fra eller via Kristiania med tog til Eidsvoll, videre med Skibladner til Lillehammer der de måtte overnatte på Victoria Hotell. Neste morgen etter frokost ventet sanatoriets diligens (en stor, lukket firehjuls vogn, trukket av to eller flere hester) med sjåfør, og ifølge Sanatoriets prospektus for 1887 var veien en "ypperlig chaussé de første 25 km, senere en jevn stigning gjennom naturskjønne veldyrkede Gausdal". Høydepunktet var å passere Aulestad og vinke til selveste dikterhøvdingen Bjørnstjerne Bjørnson. To ganger underveis måtte det skiftes hester, første stopp i Follebu og andre på Jevanhaugen som ligger et par km sør for Svingvold. Der måtte de ha uthvilte hester for å klare den siste seige stigningen oppover mot Skeikampen.

Tore Fortære meg måtte allerede før sanatoriet kunne bygges, administrere vegarbeiderne fra hesteryggen i Skeislia. Der var det tidligere stort sett krøtter som kunne komme frem. Selv om det kanskje ikke var en ypperlig chaussé helt frem, var det i alle fall en godt fremkommelig kjerreveg for diligens og gjester – også de siste kilometerne.

Diligensen halvt skjult av sanatoriets personale.

Frisk fjellluft og mosjon, champagne på toppen!

På ankomstdagen fikk samtlige gjester en legesjekk, og deretter tilpasset legen et mosjonsprogram som skulle gjennomføres under oppholdet som varte minst 3-4 uker, ofte hele sommeren. Det hadde blitt anlagt turstier opp til Skeikampen og rundt på området ellers, og på karjolstien oppover fjellet ble det satt opp hvitmalte benker for hver 100 meters stigning. Mange av gjestene fikk beskjed om å gå til første benk første dagen og øke gradvis for hver tur. Det kunne gjerne gå ei uke før de nådde toppen av Skeikampen, men når du endelig nådde målet, dvs. steinhytta på toppen, fikk de skikkelig lønn for strevet. Der stod det nemlig serveringsdamer fra sanatoriet i hvite forklær og serverte champagne og andre forfriskninger.

Pionerer i beste forstand

Carl Michelet, Dr. Greve og Thore fortære meg var pionerer i beste forstand, de startet en big business med frisk luft, helse og mosjon. De tok det første målbevisste skritt mot et nytt marked – kommersiell turisme til fjells.

Når gjestene nådde steinhytta på toppen av Skeikampen ble de servert champagne og andre forfriskninger.

- Selv om Skei har utviklet seg til et internasjonalt turiststed bygger vi fortsatt på de samme prinsippene som i 1876, sier Ivar. Ideene om frisk luft og mosjon er de samme.

Og han presiserer og oppfordrer mens han slår pekefingeren hardt ned i bordplata:

**- Hold fast på historien!
Bygg på historien!
Det er det som er ekte for
stedet og for den opplevelsen
du får!**

Ivar B. Blekastad

Bildet er laget av Otto Mankell etter fotografi. Dette er fra Ny Illustrerad Tidning i Stockholm 1878.